

EEN REVOLUTIE IN DE SYSTEMATIEK DER SPHAERIIDAE?

door

J.G.J. Kuiper

Op het twaalfde Internationale Malacologen Congres dat in september 1995 in Vigo (Spanje) gehouden werd, gaf A. V. Korniuschin een samenvatting van zijn taxonomisch werk. In de onlangs verschenen lijvige (530 bladzijden) 'Abstracts', zijn de bladzijden 418 en 419 gewijd aan zijn bevindingen onder de titel "Summarizing report on the anatomical investigation of finger-nail and pill clams (*Bivalvia*, *Pisidioidea*) in the Palearctic region".

Korniuschin is langzamerhand geen onbekende op het gebied van de Sphaeriologie. Zeker al meer dan tien jaar werkt hij met grote ijver op dit speciale terrein, zijn aandacht vooral toespitsend op enkele anatomische aspecten. Als leerling van de Leningrad-school was het voor hem bepaald niet gemakkelijk gehoor te vinden in "het Westen". In Oost-Europa heeft men een volkomen andere opvatting van de soort dan in West-Europa. Maar men moet bewondering hebben voor Korniuschin's doorzettingsvermogen en zijn minutieus anatomisch werk. Het feit dat deze sympathieke Ukraïner er in 1955 in geslaagd is een Duitse studiebeurs voor drie maanden te verwerven, en dat hij die beurs onder toezicht van dr. Meier-Brook in Tübingen besteed heeft, zal hem voor zijn malacologische carrière zeker van groot nut zijn.

Van de Oosteuropese systematiek die honderden "small species" meent te kunnen onderscheiden is Korniuschin, blijkens de tekst, afgestapt om zich voortaan toe te leggen op het onderzoek van wat hij noemt de traditionele soorten, zoals wij die hier kennen. Met verder anatomisch onderzoek wil hij dit systeem uitbouwen. Een lovenswaardig project. Toch lijkt het Leningrad-bloed te kruipen waar het niet gaan kan. Aan het slot van zijn "abstract" speelt de auteur met de gedachte, bekende soorten als *Pisidium subtruncatum*, *P. pulchellum*, *P. nitidum* en *P. pseudospharium* enz. tot even zo veel subgenera te verheffen en van bestaande subgenera volwaardige genera te maken. De revolutionaire geest is kennelijk nog klaarwakker. Ook de opvatting, dat bijvoorbeeld f. *nucleus* Studer en f. *radiata* Westerlund van *Sphaerium corneum* (L.) als zelfstandige soorten opgevat moeten worden, evenals f. *rosea* Scholtz en f. *globulare* Clessin, wijzen er wel op dat we, ondanks het wegvallen van het IJzeren Gordijn dat ook wetenschappelijk een scheidslijn was, nog lang niet op dezelfde golflengte communiceren. Het knelpunt zit vooral in de taxonomische evaluatie van kleine anatomische verschilpunten. Door de diagnostische betekenis hiervan op te blazen kan men inderdaad het hele systeem grondig veranderen. Een gewetensvraag: hoe groot is voor elk nieuw taxon het aantal anatomisch onderzochte dieren? Nergens wordt hiervan gerept. Er zijn aanwijzingen, dat die basis heel smal is. De intraspecifieke variabiliteit van de *Pisidium*-schelp is nu, wat Europa betreft, wel bekend. Zij stoelt op het onderzoek van vele duizenden exemplaren, afkomstig uit alle windstreken. Daarentegen is de kennis van die variabiliteit van het weke dier nog miniem.

Als men op welke gronden en om welke reden ook, in de systematiek van *Sphaeriidae* het primaat van de anatomie wil stellen, dan zal men zijn conclusies toch wel moeten toetsen aan de bevindingen van de palaeontologie en de zoögeografie. Een op phylogenie steunende systematiek is ondenkbaar zonder raadpleging van de fossielen. Ook zouden bijvoorbeeld electroforese en DNA-

analyse erbij betrokken moeten worden. En, last but not least, zal men er rekening mee moeten houden dat de wijde verspreiding van individueel vrijwel bewegingloze Pisidiïds ondenkbaar is zonder ruime mogelijkheden van passief transport, dat op zijn beurt de kans op geografische rassen en uiteindelijk genetisch zelfstandige soorten zeer klein maakt.

Korniushins samenvatting herlezend blijk ik toch niet helemaal in de oppositie te zijn. *Sphaerium corneum* f. *scaldianum* Normand is een mythe geworden, een literatuur-fossiel uit de tijd van geografische soortenmakerij in dit genus. Sommigen willen er een ondersoort of zelfs een zelfstandige soort in zien, maar niemand weet precies hoe die er uit ziet, daar er geen typen van bekend zijn. Er bestaat alleen een beschrijving en ook een heel kleine afbeelding. Ik wil hierop binnenkort in een afzonderlijk artikelje terugkomen. Nils Odhner heeft deze vorm ongelukkigerwijs eens geïdentificeerd met *Sphaerium asiaticum*. Deze laatste is een zelfstandige soort van N.O.Europa en westelijk Siberie. Met voldoening stel ik vast, dat Korniushin deze laatste mening deelt. Hij wil deze soort onderbrengen in het subgenus *Cyrenastrum*. Hiervan is *S. solidum* de type-soort.

De door mij in de titel gestelde vraag beantwoordend, stel ik, dat wij uiteraard steeds open moeten staan voor andere inzichten in het systeem der *Sphaeriidae*, maar ook dat de argumenten goed gefundeerd en aan andere parameters getoetst moeten zijn, alvorens tot revolutionaire veranderingen besloten kan worden.

Summary

A revolution in Sphaeriid Systematics? A critical note on the splitting tendency by the well-known Ukrainian pisidiologist A. Korniushin as worded in the Abstract (p. 418/9) of the Union Malacologica published after its 12th congress at Vigo (Spain), 1995. Question: are the soft parts or is the shell essential in sphaeriid identification? Shells without soft parts are identifiable, but identification of animals without shell is impossible at present.